

Belangrijke aankoop door het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden: het rituele zwaard van Ommerschans

Het zompige en mistige moeraslandschap rond Ommen was een plaats waar de prehistorische mens dicht bij de goden kon komen. In 1500 v.Chr. werd hier -in de buurt van de huidige Ommerschans- een uitzonderlijk kostbaar en indrukwekkend zwaard geofferd. Op een stukje blootgelegd zand legde een priester / sjamaan een aantal berkenstammetjes dicht tegen elkaar. Daarop werd het meesterstuk van bronsmeedkunst gevleid. Bijna 70 centimeter lang, en aan de basis 18 cm breed. Het brons glom als goud; de perfecte symmetrie en het krachtige lijnenspel van de versieringen onderstreepten het vakmanschap van de smid. Een smid van ver, misschien van over de Noordzee, uit Zuid-Engeland of anders uit Noord-Frankrijk! Lang had het zwaard rondgezworven, vaak was het getoond bij bijzondere feesten en rituelen, zorgvuldig was het altijd verpakt, omwikkeld, gepoetst, opgewreven. Nu kwam het tot rust in het veen bij Ommen. Op de brede kling van het zwaard legde de priester nog wat andere voorwerpen: bronzen beitels, een bronzen priem, wat steentjes om brons te kunnen polijsten of een zwaard te scherpen, en een scheermes. Dat scheermes kwam ook van ver, de priester zelf wist misschien niet van hoever, maar wij weten door vergelijkingsmateriaal dat het uit het Middellandse Zeegebied kwam, waarschijnlijk van het eiland Sicilië. Of wist de priester het wel en was dit voorwerp door 'het verhaal erbij' juist waardevol? Werde het offer in stof gewikkeld voordat het aan de goden overgedragen werd? We weten het niet. Het offer werd bedekt door een laagje veen, was daardoor onzichtbaar geworden, en werd opgenomen door de natuur. Waren er getuigen bij dit offer? Stond een hele gemeenschap in grote overgave rond de priester? Werde er gebeden, gezongen? We weten het niet.

3400 jaar later, rond 1900 n.Chr. We hebben kranten, boeken, de archeologie is een opkomende wetenschap. Geert Remmelts, houtvester, werkzaam op het landgoed van de Duitse familie Lüps, vindt geheel toevallig bij graafwerkzaamheden in het veen bij Ommerschans het geofferde zwaard en zijn bijlagen. Is hij onder de indruk? We weten het niet, wel worden de vondsten in ieder geval zorgvuldig verzameld. Wordt de pers erbij gehaald? Welnee, de voorwerpen worden op een plank gespijkerd en tentoongesteld bij de rentmeester van het landgoed, A. Seemann. Af en toe wordt de plank tevoorschijn gehaald en afgestoft, geïnteresseerden mogen naar de voorwerpen kijken en er aan voelen. Pas in 1927 komt een archeoloog naar deze unieke vondst kijken. Dan valt al niet meer na te gaan waar de vondst precies vandaan komt, of wat de vondstomstandigheden waren. We weten alleen het verhaal van zand en berkenstammetjes en veenbedekking.

De archeoloog die komt kijken is de eigenwijze dr. J.H. Holwerda, directeur van het Rijksmuseum van Oudheden (RMO) te Leiden. Iemand die tegen de de heersende opvatting in, niet gelooft in een Nederlandse Bronstijd. De burgemeester van Ommen heeft hem op een archeologische tour meegenomen: de twee bekijken vnl. grafheuvels en...dit zwaard van Ommerschans. Volgens Holwerda is het zwaard Romeins, maar hij ziet wel in dat het uniek is en begint een onderhandeling over aankoop voor het museum met landeigenaar Lüps. Alle vondsten worden meegenomen naar Leiden, gefotografeerd en er wordt een afdruk in gips van het zwaard gemaakt. De onderhandelingen met Lüps eindigen omdat er geen financieel compromis tot stand komt. Misschien horen we nog eens om welk bedrag dit toen ging, in het licht van het huidige aankoopbedrag. De vondsten gaan naar de eigenaar terug, de familie neemt na verkoop van het landgoed het zwaard mee naar Duitsland. Pas in de jaren '50 spoort archeoloog J.A. Bakker de familie weer op in Zuid-Beieren en worden de voorwerpen uitvoerig beschreven door F.Stein. Ze

zijn nog steeds vastgespijkerd op de houten plank. 90 jaar na de vondst, in juli 2017, kan het RMO dan eindelijk tot aankoop van het zwaard overgaan op een veiling bij Christie's in Londen. De totale kosten bedragen 550.000 euro, bij een richtprijs van ca. 120.000 euro... Het zwaard blijkt daarmee even kostbaar te zijn als in de prehistorie.

Wat maakt het zwaard zo bijzonder? Van deze zogenaamde ceremoniële zwaarden zijn 6 exemplaren bekend, verspreid over Europa: Nederland (Ommerschans, Jutphaas), Frankrijk Plougrescant, Beaune) en Engeland (Kimberley, Oxborough). Deze lijken uitzonderlijk veel op elkaar, zodanig dat men veronderstelt dat ze door één smid / atelier zijn gemaakt. 3500 jaar geleden waren er dus vergaande handelsbetrekkingen. De zwaarden zijn zo zwaar, zo breed, zo dun en zo bot (ze zijn nooit geslepen) dat er nooit mee gevochten kan zijn. Ze zijn een abstractie van normale zwaarden, bedoeld om indruk te maken. Een krijgssymbool. De meeste 'normale' zwaarden hebben gaten om met behulp van klinknagels het zwaard van een heft te voorzien. Deze rituele zwaarden hebben deze gaten niet, vandaar dat de veronderstelling dat ze uitsluitend voor ceremoniële doeleinden gebruikt zijn, niet uit de lucht komt vallen. Ze zijn ook uitbundiger versierd dan de 'gebruiks'zwaarden.

De bekende bronstijddeskundige J.J. Butler beschouwde het offer bij Ommerschans als één van de grootste bronstijdraadsels. In zijn lange carrière waarin hij bijna al het in Nederland gevonden brons in handen heeft gehad, heeft hij slechts het afgietsel van het zwaard kunnen bestuderen. Huidige onderzoekers kunnen nu in het RMO terecht, en ook wij, als liefhebbers kunnen er op afstand van genieten in de vaste opstelling van het museum. Het was duur, maar dan heb je ook wat.

Sipke van der Zee

Bronnen:

- Diverse krantenartikelen (o.a. NRC, De Stentor)
- D.Fontijn: Rethinking Ceremonial Dirks of the Plougrescant-Ommerschans Type (In: W. H. Metz e.a. (red): Patina, 2001)
- P. Louwe Kooijmans e.a, (red): Nederland in de Prehistorie, 2005
- J.J. Butler: Nederland in de Bronstijd, 2de druk, 1979
- E. van Ginkel, L. Verhart: Onder onze voeten, 2009